

УДК 336.3:330.1:330.8

О. А. ЗІНЧЕНКО

ДВНЗ “Криворізький національний університет”, м. Кривий Ріг

Д. О. ПАВЛІЩІЙ

Мерія м. Громадка, м. Громадка, Польща

Д. С. ЗІНЧЕНКО

НТУУ “Київський політехнічний інститут ім. Сікорського”

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ

У статті розглянуто та проаналізовано базові класичні та сучасні концепції щодо генези категорії “прибуток”. Визначено домінантність управління прибутком у системі забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємств в умовах турбулентності політико-економічних процесів. Визначено важливість перенесення акцентів у системі управління прибутком на його якісні чинники. Запропоновано удосконалену систему управління якістю прибутку, метою якої є досягнення високого рівня конкурентоспроможності підприємств та дотримання базових цілей створення підприємства.

Ключові слова: прибуток, конкурентоспроможний розвиток, система управління прибутку.

O. A. ZINCHENKO

SHEE “Krivorozhsky National University”, Kryvyi Rih city

D. O. PAWLISZCZY

Municipality of Gromadka, Gromadka, Poland

D. S. ZINCHENKO

NTUU “Ihor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

THE PROVIDING OF ENTERPRISE COMPETITIVE DEVELOPMENT BY MANAGEMENT SYSTEM IMPROVEMENT OF THE PROFIT QUALITY

Abstract – The purpose of this article is to analyze the concepts of the genesis of the category “profit”, as well as identify ways to improve the profit management system in order to promote the competitive development of the enterprise. Basic classical and modern concepts of the concerning the genesis of the category “profit” has been considered and analyzed. The profit management dominance in the system of providing enterprises competitive development in conditions of turbulence of political and economic processes has been determined. The importance of shifting accents in the profit management system to its qualitative factors is determined. The advanced system of quality profit management has been proposed, the purpose of which is to achieve a high level of enterprises competitiveness and adherence to the basic goals of enterprise creation. Consequently, the article states that 1) the analysis of the concepts of the genesis of the category “profit” showed that profit is the determining factor that forms all other resulting factors of enterprise development, and in particular, its competitiveness; 2) it would be appropriate to focus on the impact of managing the quality of profits on the level of competitiveness of the enterprise; 3) the proposed improved profit management system is designed to promote a stable competitive development of enterprises.

Key words: profit, competitive development, profit management.

Постановка проблеми. В сучасних умовах турбулентності політико-економічного стану України практично всі суб’єкти господарської діяльності зіткнулись з безліччю проблем, і в першу чергу – зі складністю збереження економічної стійкості та конкурентоспроможності. Щоб успішно функціонувати кожне підприємство повинне сформувати оптимальні умови свого конкурентоспроможного розвитку за допомогою удосконалення управління. Для цього практична більшість управлінських заходів, з нашої точки зору, повинна бути спрямована на забезпечення стабільності шляхом забезпечення відповідної величини та якості прибутку, оскільки саме досягнення прибутку є базовим важелем досягнення стратегічних цілей створення підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемні питання, щодо визначення економічної природи прибутку та його впливу на базові системні показники діяльності підприємств, такі як конкурентоспроможність, економічна стійкість, відображені у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених [1–10 та ін.] Провідні науковці і наразі дискутують щодо його економічної природи. Але питання визначення сутності та генези категорії “прибуток”, а також його впливу на рівні конкурентоспроможності та економічної стійкості підприємства ще і по цей час є не до кінця вивченими, що негативно відображається на підходах до системного управління конкурентоспроможністю підприємства. Якщо аналізувати підходи авторів до вивчення категорії прибутку з методико-прикладних позицій, слід акцентувати увагу на визначеннях даної категорії, які розкривають його економічну природу [1–3 та ін.]. В цих роботах автори розглядають різні аспекти прояву прибутку: і в теоретичному, і в прикладному плані. Так, стовно ознак економічної природи прибутку підприємств автори згаданих вище робіт наводять наступне: прибуток являє собою кінцевий фінансовий результат господарської діяльності підприємства; прибуток є формою доходу власників капіталу, які вклали його з метою досягнення певного комерційного успіху; прибуток є найважливішою характеристикою рівня доходності виробничо-господарської діяльності підприємницьких структур (рівня витрат і продуктивності праці, обсягу та якості виробленої продукції тощо), результатом вмілого та успішного управління підприємством; прибуток, певною мірою, виступає платою за ризик здійснення під-

приємницької діяльності; прибуток є вартісним показником, який визначається в грошовій формі та є різницею між сукупними доходами та сукупними витратами підприємства; прибуток є основним внутрішнім джерелом формування та відтворення фінансових ресурсів підприємства, що забезпечують подальший розвиток, зокрема, можливість розширення масштабів господарської діяльності, підвищення рівня добробуту власників підприємств і найманого персоналу; прибуток розглядається як приріст капіталу (капіталізація частини одержаного прибутку є головним джерелом зростання ринкової вартості підприємства); прибуток характеризується фактором часу; прибуток є джерелом формування бюджетних ресурсів. Однак, в даних ознаках, з нашої точки зору, недостатньо повно розмежовуються та обґрунтовуються такі ознаки категорії “прибуток”, як: 1) походження прибутку; 2) визначення прибутку стосовно його форм, видів і методів обчислення тощо. У такій роботі, як [4] визначено, що “прибуток – це передусім виробнича категорія, що характеризує відносини, які складаються в процесі суспільного виробництва. ... Прибуток – це та частина додаткової вартості продукту, що реалізується підприємством, яка залишається після покриття витрат виробництва. ... Прибуток – це частина додаткової вартості, виробленої і реалізованої, готової до розподілу. Підприємство одержує прибуток після того, як втілена у створеному продукті вартість буде реалізована і набере грошової форми. Прибуток – це підсумковий показник, результат фінансово-господарської діяльності підприємств як суб'єктів господарювання” [4, с. 90]. У роботі [5, с. 436] стверджується, що: “Прибуток – це та частина виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу й комерційну діяльність підприємства. Прибуток є основним джерелом фінансування розвитку підприємства, удосконалення його матеріально-технічної бази, забезпечення всіх форм інвестування. Уся діяльність підприємства спрямується на те, щоб забезпечити зростання прибутку або принаймні стабілізацію його на певному рівні”. Автори роботи [6] пропонують обчислювати величину прибутку як різницю між валовим доходом і валовими витратами і підкреслюють наступне: “Відповідно до економічної теорії, до економічних витрати має входити вартість послуг усіх факторів виробництва, незалежно від того чи купуються вони на ринку, чи є власністю фірми. Будь-які витрати, а значить і витрати виробництва, мають розглядатися з точки зору цінності альтернативних можливостей, якими доводиться жертвувати” [6, с. 309–315]. Отже, практично всі автори мають близькі за своєю сутністю підходи до обчислення величини прибутку як частини доходу підприємства, що залишається після відшкодування його витрат і сходяться у думці, що прибуток є базовою результуючою категорією для підприємства. Згідно Положень (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО) [7], (в основу яких покладено міжнародні підходи до трактування, визначення та обліку основних економічних категорій і понять): “Прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати”.

Отже, як видно із стислого аналізу літературних джерел, саме прибуток є визначальним фактором, що формує всі інші результуючі чинники розвитку підприємства, а зокрема, його конкурентоспроможність. З нашої точки зору, доцільно було б також акцентувати увагу на такому впливі в частині саме якості прибутку.

Формулювання цілі статті. Метою статті є аналіз концепцій щодо генези категорії “прибуток”, а також визначення шляхів удосконалення системи управління прибутком з метою сприяння конкурентоспроможному розвитку підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі перехід економіки нашої країни на щаблі євроінтеграційних вимог ускладнився також і непередбачуваністю політико-економічної ситуації. Вітчизняні підприємства функціонують останнім часом у режимі попередження кризового стану. А отже збереження економічної стійкості та конкурентоспроможності при цьому виступають базовими функціональними напрямками управління. Виходячи з того, що власники підприємства, як відомо, мають на меті зростання власних доходів та ринкової вартості підприємства, першочерговими питаннями топ-менеджменту підприємств є забезпечення задоволення цих інтересів шляхом управління прибутком за умови досягнення перманентної стратегічної конкурентоспроможності.

Перш, ніж розглядати питання удосконалення системи управління прибутком з огляду на відповідність такої системи меті досягнення підприємством стабільної конкурентоспроможності доцільно спершу визначитись з класичними підходами щодо економічного змісту і оцінки прибутку.

Стосовно генези прибутку як категорії вважаємо за доцільне виокремити такі найбільш розповсюджені концепції як: концепція трьох факторів виробництва (відповідно до якої прибуток утворюється під дією трьох факторів: праці, капіталу і землі [8]); марксова концепція – теорія трудової вартості (в основі її лежить визнання додаткової вартості як базового джерела отримання прибутку [9]); концепція сучасного “економікс” (відповідно до якої генеза прибутку пов'язана з чинниками, що притаманні підприємницькій діяльності: інноваціями, організаційними здібностями, підприємницьким ризиком тощо [10, 11]); “Кон'юнктурна” концепція (в її основі генеза прибутку залежить від сприятливої кон'юнктури або монопольного положення підприємства [12]). Існує значна кількість і інших наукових підходів, що визначають генезу та економічну сутність прибутку як категорії. Всі вони мають право на існування в межах відповідних соціально-політичних формацій, економічних систем та нормативно-правових умов. Так, марксова концепція з руйнуванням командно-адміністративного економічного механізму стала історією. Наразі на перші щаблі в умовах домінування ринкових економічних формацій виходять постулати, сформульовані в працях авторів, зорієнтованих на концепцію сучасного “економікс”. Саме з такої позиції і побудовані дослідження, що пропонуються нами в даній статті.

Ринкові умови господарювання вимагають від усіх підприємств підвищувати свою конкурентоспроможність. Тільки конкурентоспроможне підприємство може отримувати необхідну для гармонійного розвитку величину прибутку. Така значимість прибутку в діяльності підприємств потребує системних підходів щодо управління ним. З метою удосконалення такої системи пропонуємо зосередити увагу саме на якості прибутку. І доповнити організаційно-економічний механізм управління прибутком підсистемою управління його якістю. Узагальнена оцінка існуючих підходів дозволила нам сформулювати концептуальні засади щодо формування методології управління категорією “якість прибутку підприємства”. В основу такої концепції покладено системну кількісну оцінку даної категорії, яка полягає у наступному. Підприємство представляє собою сукупність економічних ресурсів у їх взаємозв’язку і взаємодії. Тому якість розвитку підприємства характеризує сукупність взаємопов’язаних змін в процесі функціонування (використання) економічних ресурсів підприємства і саме вона в кінцевому підсумку визначає якість прибутку підприємства, яка є важливим чинником формування високого рівня конкурентоспроможності підприємства. Концепція управління якістю прибутку підприємства на засадах якісного розвитку підприємства включає в себе визначення якості прибутку з двох позицій, а саме з позицій власника підприємства і менеджменту підприємства. Перша позиція. Якщо розглядати якість прибутку з позиції власника, вона визначається нами як сукупність якісних параметрів в розвитку підприємства, які знаходять своє втілення в його прибутку, який, в свою чергу, покликаний задовольняти економічні потреби і інтереси власників підприємства. Друга позиція. Якщо розглядати якість прибутку з позиції менеджменту підприємства у методико – прикладному вигляді, категорію “якість прибутку” можна трактувати наступним чином. Якість прибутку – це комплексна кількісно – якісна характеристика прибутку підприємства, що охоплює етапи його формування, розподілу та використання і базується на системній оцінці впливу на нього в періоді, що розглядається, якісних чинників, пов’язаних зі всіма елементами виробництва у їх взаємозв’язку і взаємодії.

Отже, очевидно, що лише прибуток відповідної якості спроможний забезпечити у динаміці зростання рівня конкурентоспроможності підприємства. А для цього нами запропоновано використовувати відповідну систему управління. Система управління якістю прибутку є важливою складовою менеджменту підприємства і виступає як підсистема загальної системи управління підприємством. Свої особливі риси на склад і зміст основних елементів системи управління якістю прибутку накладають індивідуальність і специфіка діяльності підприємства. Індивідуальність підприємства визначається внутрішніми чинниками його утворення і розвитку, а специфічність – галузевою належністю та природно-географічними умовами. Формується система управління якістю прибутку під впливом розміру і структури підприємства, рівня інноваційного розвитку підприємства, змісту і ефективності соціально-економічних відносин, рівня економічної безпеки підприємства, обсягу інтелектуальної власності, ринкової позиції підприємства, специфіки виробництва, особливостей продукції тощо. Мета системи управління якістю прибутку підприємства закладена в самій назві системи і полягає в забезпеченні максимізації даної величини, яка, в свою чергу, є основним джерелом зростання ринкової вартості підприємства і забезпечення його стійкої конкурентоспроможності.

Для цього при формуванні механізму управління прибутком підприємства, з нашої точки, необхідно враховувати і його якість. Згідно нашої схеми, управління прибутком починається з розробки стратегічних цілей і стратегії управління прибутком на підприємстві. Вони є основою розробки політики управління прибутком підприємства, в якій ключове місце відводиться управлінню якістю прибутку. Наступним етапом управління прибутком є розробка організаційно-економічного механізму управління ним, складовими якого є механізм нормативно-правового регулювання формування, розподілу і використання прибутку та механізм регулювання впливу ринкових умов на формування, розподіл і використання прибутку, які, в свою чергу, впливають на внутрішній механізм регулювання даних процесів. Далі в процесі управління прибутком необхідно здійснити розробку і впровадження заходів управління прибутком, контроль відповідності обсягу і якості прибутку вимогам власників, розробити тактичні плани щодо реалізації заходів із забезпеченням необхідного обсягу прибутку і його якості. Визначальним елементом менеджменту підприємства є розробка концепції та стратегії управління прибутком. У якості основних цілей функціонування підприємства, як відомо, виступають, в першу чергу, зростання вартості підприємства та збільшення доходів його власників. Виходячи із мети розвитку підприємства визначаються та впроваджуються основні елементи управління його прибутком: визначення об’єктів, факторів та суб’єктів управління прибутком, а також визначення специфіки виробництва та економічного стану підприємства. На їх основі розробляється механізм управління прибутком підприємства і його якістю, що у найбільш загальному вигляді включає у себе визначення органу управління, методів управління та заходів щодо управління прибутком та його якістю. Оцінка результатів і моніторинг є завершальним етапом в системі управління прибутком підприємства і його якістю.

Висновки. Отже, можна констатувати, що 1) аналіз концепцій щодо генези категорії “прибуток” показав, що прибуток є визначальним фактором, який формує всі інші результуючі чинники розвитку підприємства, а зокрема, його конкурентоспроможність; 2) цілком доцільно було б акцентувати увагу на впливі управління якістю прибутку на рівень конкурентоспроможності підприємства; 3) запропонована удосконалена системи управління прибутку покликана сприяти стабільному конкурентоспроможному розвитку підприємств.

Література

1. Субботович Ю. Л. Прибуток – регулятор господарської діяльності підприємницьких структур / Ю. Л. Субботович // Фінанси України. – 2001. – № 12. – С. 81–84.
2. Субботович Ю. Л. Прибуток у господарській діяльності підприємницьких структур / Ю. Л. Субботович // Фінанси України. – 1999. – № 12. – С. 39–46.
3. Салига С. Я. Управління формуванням прибутку: монографія / С. Я. Салига, К. С. Салига, Є. Ю. Ткаченко. – Запоріжжя : ЗЦНТЕІ, 2006. – 282 с.
4. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк [та ін.] ; кер. кол. авт. А. М. Поддєрьогін. – 5-те вид., перероб. та доп. – Київ : КНЕУ, 2005. – 546 с.
5. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Київ : КНЕУ, 2001. – 528 с.
6. Курс экономической теории : учебник / под ред. М. Н. Чепурина, Е. А. Киселевой. – 5-е изд., доп. и перераб. – Кировоград : АСА, 2002. – 832 с.
7. Звіт про фінансові результати: положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3. – [Чинний від 1999-03-31]. – Офіц. вид. – Київ : Уряд. вид-во, 1999. № 87. – (Офіц. вид. Мініфіну України).
8. Сэй Ж.-Б. Трактат политической экономии / Ж.-Б. Сей. – Москва : изд. К. Т. Солдатенкова, 1896. – 273 с.
9. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии / К. Маркс ; предисл. Ф. Энгельса ; пер. И. И. Скворцова-Степанова. – Т. I: Процесс производства капитала. – Москва : Политиздат, 1969. – 907 с.
10. Самуэльсон П. Э. Экономика / П. Э. Самуэльсон, В. Д. Нордхаус ; пер. с англ. О. Л. Пелявского. – Москва : Вильямс, 2006. – 1360 с.
11. Шумпетер Й. Теория экономического развития: Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры / Й. Шумпетер ; пер. с нем. – Москва : Соцэкгиз, 1992. – 684 с.
12. Чемберлин Э. Х. Теория монополистической конкуренции / Э. Х. Чемберлин. – Москва : Директ-Медиа, 2007. – 374 с.

References

1. Subbotovy`ch Yu. L. (2001), "Profit – regulator of economic activity of entrepreneurial structures", Pry`butok – regulator gospodars`koyi diyal`nosti pidpry`yemny`cz`ky`x struktur, Finansy` Ukrayiny edn, Kyiv, Vol. 3, pp. 81–84.
2. Subbotovy`ch Yu. L. (1999). Profit in the economic activity of entrepreneurial structures, Pry`butok u gospodars`kij diyal`nosti pidpry`yemny`cz`ky`x struktur, Finansy` Ukrayiny, Kyiv, Vol 12, pp. 39–46.
3. Saly`ga S. Ya., Tkachenko Ye. Yu (2006). Managing the formations of the surplus: monograph, Upravlinnya formuvannyam pry`butku: monografiya, ZCzN-TEI edn, Zaporizhzhya, 282 p.
4. Poddyer`ogin A. M., Bily`k M. D., Buryak L. D., Bulgakova S. O. (2005). Finances of enterprises: Textbook, Finansy` pidpry`yemstv: Pidruchny`k. – 546 pp.
5. Pokropyvnyi S. F. (2001). Economics of the enterprise: a textbook, Ekonomika pidpry`yemstva: pidruchny`k, KNEU edn, Kyiv, 528 p.
6. Chepurny M. N., Kyseleva E. A. (2002). The course of economic theory: a textbook. Kurs ekonomy`cheskoj teory`y: uchebny`k, Ky`rov : ASA, 832 p.
7. Ofic. vy`d. (1999), Zvit pro finansovi rezul`taty: polozhennya (standart) buxgalters`kogo obliku 3. Report on financial results: accounting regulations (standard) 3 [Chy`nny`j vid 1999-03-31], Oficijne vy`dannya Ministerstva finansiv Ukrayiny, Ofic. vy`d. Uryad. edn, Kyiv, Vol 87.
8. Sey Zh.-B. (1896). Treatise of Political Economy, Traktat politicheskoy ekonomii, K. T. Soldatenkova edn, Moscow, 273 p.
9. Marks K. (1969). Capital. Criticism of political economy, Kapital. Kritika politicheskoy ekonomii. Protess proizvodstva kapitala, Vol. I, Politizdat edn, Moscow, 907 p.
10. Samuel'son P. E., Nordkhaus V. D (2006), "Economics", Ekonomiks, Vil'yams edn, Moscow, 1360 p.
11. Shumpeter Y. (1992). "The Theory of Economic Development: An Investigation of Entrepreneurial Profit, Capital, Credit, Interest, and the Conjunction Cycle", Teoriya ekonomicheskogo razvitiya: Issledovaniye predprinimatel'skoy pribyli, kapitala, kredita, protsenta i tsikla kon'yunktury, Sotsekgiz edn, Moscow, 684 p.
12. Chamberlin E. KH. (2007). "Theory of monopolistic competition", Teoriya monopolisticheskoy konkurentsii, Direkt-Media edn, Moscow, 374 p.

Надіслана/Written: 19.04.2017 p.

Надійшла/Received: 24.04.2017 p.

Рецензент: д.е.н., проф. О. М. Анісімова